

سال هفتم • پاییز و زمستان ۱۴۰۰ • شماره ۱۵

Biannual Journal of Islamic Psychology

Vol. 7, No. 15, Autumn & Winter 2022

سخن سردبیر

مرور تحلیلی یک جشنواره

جشنواره‌های علمی محل عرضه آثار، دیده شدن آن‌ها و مقایسه آن‌ها با یکدیگر و نشانگر کیفیت و کمیت پژوهش‌های انجام‌شده است. یکی از این جشنواره‌ها، «جشنواره رساله‌ها و پایان‌نامه‌های برتر حوزه مشاوره و روان‌شناسی با رویکرد اسلامی» است. دی‌ماه ۱۴۰۰ دومین جشنواره (پس از جشنواره اول در سال ۱۳۹۸) در مشهد مقدس و به همت مرکز جامع مشاوره آستان قدس رضوی برگزار شد. به گفته مدیر محترم این مرکز جناب آقای دکتر آذریان، هدف از برگزاری جشنواره، ترویج پژوهش، ایده‌پردازی و طراحی مداخلات و مقیاس‌های روان‌شناختی با رویکرد اسلامی و حمایت از اساتید، دانشجویان و پژوهشگران این حوزه، به‌منظور کاربردی‌سازی آن‌ها است. به دبیرخانه جشنواره دوم، ۷۲ اثر ارسال شده بود که ۷۸ درصد از پایان‌نامه‌های دریافت‌شده به مقطع کارشناسی ارشد و ۲۲ درصد به مقطع دکتری اختصاص داشتند. این تفاوت از دو جنبه قابل تبیین است: اول این‌که تعداد برگزاری دوره‌های کارشناسی ارشد، معمولاً بیشتر از دوره‌های دکتری است؛ چراکه ممکن است دوره‌های دکتری هر سال برگزار نشود. دوم این‌که تعداد دانشجویان دوره‌های ارشد بیشتر از دانشجویان مقطع دکتری است و در نتیجه تعداد پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، بیشتر از رساله‌های دکتری خواهد بود.

از این جهت که بدانیم چه مراکزی بیشترین مشارکت را در این زمینه داشتند، لازم است آثار ارسال شده به جشنواره، از این منظر بررسی شود. در این جشنواره، مراکز علمی به سه دسته دولتی، غیرانتفاعی و آزاد تقسیم شدند که سهم آثار دانشگاه‌های دولتی ۲۱ درصد، دانشگاه‌های غیرانتفاعی ۵۳ درصد و دانشگاه آزاد ۲۶ درصد بود. در بین مراکز دولتی، دانشگاه تهران با ۵ اثر رتبه نخست و در بین مراکز غیرانتفاعی، دانشگاه قرآن و حدیث و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

هرکدام با ۱۰ اثر، رتبه نخست و مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت با ۵ اثر در رتبه بعد قرار داشتند. در بین مراکز دانشگاه آزاد، واحدهای تهران مرکز و رودهن هرکدام با ۳ اثر رتبه نخست را داشتند. این که مراکز غیرانتفاعی رتبه نخست آثار ارسالی را به خود اختصاص دادند به این دلیل است که رشته‌های مرتبط با روان‌شناسی اسلامی، بیشتر در این مراکز قرار دارد. این امر نشان‌گر آن است که سرمایه‌گذاری اصلی در رشته‌های مرتبط با روان‌شناسی اسلامی، در حال حاضر در مراکز غیرانتفاعی صورت گرفته است! این موضوع، از سویی نشان‌دهنده ضعف روان‌شناسی اسلامی در مراکز دولتی و دانشگاه آزاد اسلامی است که لازم است مسئولان وزارت علوم و دانشگاه آزاد برای آن چاره‌اندیشی کنند و از سوی دیگر، بیان‌گر ضرورت حمایت و تقویت مراکز غیرانتفاعی است تا بتوانند با کاهش فشارها، مسیر تولید علم در دانش روان‌شناسی اسلامی را طی کنند.

اما از نظر محتوایی، نکته جالب این که کیفیت آثار رسیده (همچون آثار دوره قبل) نشان‌گر بلوغ پژوهش‌های روان‌شناسی اسلامی در مقایسه با دهه‌های پیشین است. در میان آثار رسیده، نه مانند دهه‌های قبل، اثری از تحلیل‌های سطحی متون دینی به چشم می‌خورد که با تبدیل آیه یا روایت به گویه، مقیاسی سامان می‌یافت و یا با استفاده مستقیم از آیه و روایت، بسته آموزشی طراحی می‌شد و نه اثری از اسلامی‌سازی روان‌شناسی به روش تطبیقی - تأییدی بود که پژوهشگر در پی تأیید تحقیقات روان‌شناسی و نشان دادن همسویی و انطباق معارف اسلامی با یکی از نظریه‌های روان‌شناسی برمی‌آمد. بررسی دقیق آثار رسیده نشان داد که پژوهش‌های روان‌شناسی اسلامی، اولاً وارد مفهوم‌پردازی و الگو‌پردازی شده و تهیه پروتکل و مقیاس را بر آن مبتنی کرده است و صرفاً مبتنی بر گزاره‌های پراکنده دینی نیست؛ و ثانیاً حتی با گذر از مطالعات تطبیقی - انتقادی، به نظریه‌پردازی و تئوریزه کردن معارف روان‌شناختی دین وارد شده است. این رشد را باید به فال نیک گرفت و تحسین کرد. امیدواریم در آینده شاهد تحقیقات عمیق‌تر و دقیق‌تر اساتید، دانشجویان و پژوهشگران باشیم. انشاء الله